

Kitaibel Pál elfelejtett mecseki földtani megfigyelései

Viczián István

A mecseki kutatás fejlődése és az egyre szaporodó összefoglaló munkák, amelyek a kutatástörténetről is megemlékeznek, időszerűvé teszik, hogy felhívjuk a figyelmet a hegység földtanának méltánytalanul elfelejtett első nagy kutatójára, K i t a i b e l Pálra.

Kevés kivételtől eltekintve általában Beudant, F. S. francia utazót tartják a hegység első földtani leírójának. K i t a i b e l földtani munkásságának jelentőségére csak az utóbbi időben mutattak rá néhányan (Tokody L. 1957, Tasnádi Kubacska A. 1957, 1958, Vadász E. 1960). Mégsem vált eléggé ismertté szakmai közvéleményünkben, mert földtani megfigyeléseit tartalmazó naplójegyzetei hosszú ideig csak kéziratban voltak meg, majd általában csak nehezen hozzáférhető kiadványokban kerültek nyomtatásban nyilvánosságra (Gombocz E., Horvát A. 1939, Gombocz E., Horvát A. O. 1941). Naplója eredeti német nyelvű szövegének gyűjteményes kiadása sajnos csonkán maradt, és sok Mecsekre vonatkozó rész kimaradt belőle (Gombocz, E. 1945). Gombocz E. és Horvát A. fordításai nyomán a mecseki földtani tárgyú részletek területi sorrendben megtalálhatók a MÁFI Adattárban (Viczián I. 1968).

K i t a i b e l Pál két alkalommal járt a hegységben, először 1799-ben, majd nagy szlavóniai útja alkalmából menet és jövet 1808-ban. Földtani megfigyelései botanikai és állattani gyűjtőmunkája mellett tette, de sokszor kitért a környék régészeti, kultúrtörténeti, neprajzi, ipari és mezőgazdasági viszonyaira is. Mindenben kora színvonalán álló, sőt azt meghaladó pontos megfigyelései, mindenre kiterjedő természettudósi érdeklődése önmagukért beszélnek. Naplójában mintaszerű feltáráisleírásokat, meglepően pontos ásványtani meghatározásokat, kőzetleírásokat találunk, felfigyelt az ősmaradványokra és a tektonikára is. Több helyen párhuzamosítási kísérleteket is tett, igyekezett az egyes képződmények elterjedési területét tisztázni.

Szinte a hegység valamennyi képződményét észrevette a permi homokkőtől a pannóniai ősmaradványos rétegekig. A Márévari-völgyből pl. „mállott, lyukacsos, mézspátrisztályokat tartalmazó bazaltszerű kőzeteket” említ. Szinte az egész hegységet bejárta.

Különösen érdeklődött a hegység hasznosítható anyagai iránt. Részletesen foglalkozott az alsóliás kőszénnel, de megemlítette a pusztakisfalui vasércnyomokat, sőt a kőbányákat és az üveghomokot is. Megemlékezett az üveghutákról és javaslatot tett egyes kőzetek díszítőkőként való felhasználására. Nagyon érdekelték a hidrogeológiai viszonyok, értékes adatokat közölt Pécs akkori vízellátására vonatkozólag. Nagyon érdekeseek azok az elbeszélések, amelyeket a pécsváradí ezüstérckutatósról jegyzett le.

Megemlítjük, hogy tudományos hagyatékának további feltáráására más területeken is szükség volna.

Irodalom

Gombocz, E. (1945): Diaria itinerum Pauli Kitaibeli. (Leben und Briefe ung. Naturforscher, herausgegeben von A. Tasnádi Kubacska.) M. Némz. Műz., Bp. — Gombocz E. — Horvát A. (1939): Kitaibel Pál Baranyában. A ciszterci r. pécsi Nagy Lajos gimn. évk. 1938–39. isk. évről. p. 21–72. — Gombocz E. — Horvát A. O. (1941): Kitaibel Pál botanikus naplójegyzetei tolnagegyei útjairól 1799, 1808. Tolna vm. múltjából 6. Tolna vm. közönsége, Pécs — Jávorka S. (1957): Kitaibel Pál. Akadémiai kiadó, Budapest — Tasnádi Kubacska A. (1957): Kitaibel Pál, a magyar föld felfedezője. Term.-tud. Közl. 1., 88. p. 1–6. — Tasnádi Kubacska A. (1958): Kitaibel Pál, a magyar föld felfedezője. MTA Biol. Csop. Közl. 2., 2. p. 113–121. — Tokody L. (1957): (in Jávorka S. 1957) Kitaibel Pál ásványainak és kőzeteinek jegyzéke. B. függelék p. 171–197. — Vadász E. (1960): Magyarország földtana. 2. kiad. Akadémiai kiadó, Budapest — Viczián I. (1968): Kitaibel Pál, a Mecsek földtanának első kutatója. Kézirat. MÁFI Adattár, Budapest